

Franckesche Stiftungen zu Halle

Dissertatio Brevis In Locvm Pavlinvm Rom. VIII, 3.

Heinrichs, Johann Heinrich

Goettinga, 1791

VD18 13280899

Abschnitt

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:hbz:ha33-1-214576](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:ha33-1-214576)



Haud maioribus temere vel accessionibus
locupletari vel praesidiis muniri dogmaticen,
qua sororio cum ethica Christiana vinculo
copulata amplissima facile & ornatissima pro-
vincia theologus fungitur, quam si, quae-
cunque docet illa aut praecipit, ad verum &
vnicum fontem sacrum codicem reuocentur,
sine ullius opinionis aut amore aut odio
discutiantur accurataque exegeseos lance per-
pendantur, & concedunt omnes, & nostra
cum primis aetas satis illustri summorum
theologorum exemplo experta est. Nam-
que & videmus hac opera, num puri & illi-
mes, an turbulenti fluant fontes, vnde gra-
uissima vitae praecepta dimanant in huma-
num genus: & si turbati reperiantur, relin-
quere eos non dubitabimus, ne prodamus
male sedulam e pluribus potius quam purio-
ribus

A

ribus

ribus hauriendi industriam; sin integri & illibati, laetabimur eo magis, inuenisse, unde depromere tanti ponderis doctrinas, & quasi riuulis in hominum mentes possimus deducere.

Quae quidem cauta ac circumspecta diligentia quum ad omnes, quibus a religione nostra imbuimur, doctrinas afferatur saluberrime, nae ad palmarium illud dogma, quo per omnem fere dogmatices ambitum aequaliter fuso a caeterarum religionum placitis distinguitur nostra doctrina, non sine summo emolumento adhibebitur. Incidit sane hic locus, quo haud facile vexatiorem alium reperias, in felicissima, si quis salius, aduersariorum ingenia, fortiores modo & acriores, modo angustiores & remissiores vindices nactus ipse, vt adeo vel maxime hic optare subeat, vt missis, ne apertum latus praebeas, locis illis, qui male defenduntur, omnes vires colligamus ad tuendas propugnandasque

que illas tamquam arces, quae nullis temere
aduersariorum machinis conuelli aut euer-
tuntur. Atque ad arina, quibus eorum im-
petum conamur eludere, iussu exploranda,
duo in primis haec contuebimur: virum fa-
cer scriptor, qui de grauissima hac re exponit,
ad innuendam eam primae & legitimae vo-
cabulorum significationi insistat, an tropis,
allegoriis aliisque lenociniis lumen orationi
& dulcedinem paret: tum vtrum vnicam
tantummodo explicationem receptam semel
& ciuitate donatam admittant illi loci, an
plures, & quamnam feligendam duca-
mus quam repudiandam,

Et de priori quidem illo, ne propositi
nostri immemores in campum tam late pa-
tentem nimis excurramus, prorsus hic file-
mus, remittentes pleniorum harum imagi-
num recensum excursui cuidam in epistolam
ad Hebraeos, cuius nouam editionem per-
petua ad b. Koppii modum annotatione ad-

ornatam ipso beato viro auctore atque sua-
fore paramus, rati, ad perlustrandas istius-
modi imagines nullum facile N. T. locum
opportuniorem ansam praebere, quam ipsam
ad Hebraeos epistolam, per quam omnem
diducta splendet perpetua imago, sicut veri-
tate & pro istorum temporum genio venu-
state nulli secunda, ita & a multis interpre-
tibus foedata admodum & misere distorta,

Quocirca ad alterum illud symbolam
quandam, paruam illam quidem, verunta-
men non prorsus inutilem forte futuram af-
ferre in medium & lectorum iudicio permit-
tere animus est. Qua in re quum grauissi-
me peccari saepenumero haud fugeret, mul-
tis quippe, qui in hoc illoue S.S. effato of-
fendunt, aut inuenire ibi sibi videntur, quae
vel rationi, vt aiunt, repugnent, vel, quod
verius dicatur, suismet ipsorum opinioni-
bus parum conciliari queant, omni vi ni-
tentibus, vt vocum significationes miserere
torqueant

torqueant, iuncturas lacerent, diuellant,
 quae non erant diuellenda, aliisque eiusmodi
 moliminibus sensum utcumque speciosum &
 suis potissimum sententiis concinnantem vo-
 cibus affingant: anxius quodammodo & tre-
 pidans ad nouum hoc (si modo nouum ap-
 pellandum est) interpretandi illustris loci N.
 T. Rom. VIII, 3. tentamen adibam, veri-
 tus ut & ipse declinare valerem scopulos tot
 naufragiis infames. Sed utcumque sit, bona
 saltem conscientia hac gaudeo, me sine par-
 tium studio omnem locum tractasse & exa-
 minasse. Neque enim offendebar in eo,
 quum Θεον τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ κατα-
 κειναι, i. e. si vulgarem expositionem seque-
 ris, *Deum hominum peccata puniuisse in Christo,*
quem & ipsum humana natura affecerat prae-
 dicaret, nec, si offendissem, fugare eam so-
 lam ob causam & proscribere ex Apostolo-
 rum scriptis ausus essem sententiam, quam
 etsi aliis vocibus prolatam clare tamen &

aperte sciebam perhiberi 2 Cor. V, 21.
 Του γαρ μη γνοῦτα ἁμαρτιαν ὑπερ ἡμῶν
 ἁμαρτιαν ἐποίησε κ. τ. λ. Sed quum in lectio-
 nibus, quas super dogmatices parte exege-
 tica habere soleo, hunc locum examinarem,
 atque ex epistola ad Hebraeos, cum qua fa-
 miliarior iam mihi necessitudo intercedit,
 vocis κατακρίναι succurreret alia significatio,
 augurabar, aliam forte faciem locum nostrum,
 si nulla placitorum dogmaticorum ratione
 habita in verborum tantummodo sensum in-
 quireretur, gignere posse; nec fefellit augu-
 rium: exstitit enim sensus, mihi quidem op-
 time arridens, quem tamen, quoniam sibi
 ipsi nimis placuisse a vero abducit quam lon-
 gissime, eruditiorum iudicio permitto, atque
 ut severissima eum castigatione disquirere
 haud dedignentur, omni cum candore &
 modestia rogo.

Non est, quod nimis alte repetatur sen-
 tentiarum nexus prioribus hunc locum iun-
 gens:

gens: monuisse sufficiat, Paullum, qui in omni epistola id agit, vt Christianos tam e Iudaeis quam ex gentibus nouae religionis castra sequutos, in gratiam reducere studeat, testificando, neutros parta per Christum salute excludi, quum in prioribus varia huc pertinentia enodasset, inde ab octauo capite ordiri magnam istam, cui inter dogmata Christiana primus locus assignatur, doctrinam, Christo nos & vires ad vitam probe pieque instituendam acceptas ferre, &, si illis bene vtamur, peccatorum veniam. Haec demonstraturus, (liceat enim, quo clarius illucescat comma tertium, priora duo latina versione praemittere) ita inquit Apostolus:

„Nihil, inquam, inuenias in religionis Christianae cultoribus, quod noxae vertendum sit aut poena afficiendum 1), dummodo

A 4

non

1) Ουδεν κατακριμα nulla noxa aut poena fortius dictum pro: ουδεν κατακρισεως αξιον.

non sensibus obediant illi 2), sed vitam castam & nouae religionis sanctitati conformem 3) ineant: Valet enim vere haec religio, ad summum felicitatis culmen nos euectura 4), eximere nos peccati mortem parituri vinculis."

His

2) Περιπατεῖν κατὰ σὰρκα. Vitae humanae decursus cum via comparans N. T. το *vivere* nominat περιπατεῖν, vnde haud difficulter explices, quid sit περιπατεῖν κατὰ σὰρκα (ἐν σαρκί) &c. Durius dicitur περιπατεῖν ἐν βρώμασι Hebr. XIII, 9.

3) Περιπατεῖν κατὰ πνεῦμα vid. not. 2. πνεῦμα ex oppos. τῆς σαρκὸς partem meliorem nostri in N. T. designat, quatenus non penes sensus (ψυχὴν) est regimen, sed penes rationis religionisque oracula. Ponitur deinceps pro rel. Christ. praeceptis omnique quam spirat interna vi, seu pro religione ipsa. — Caeterum ταῖς μὴ κατ. σ. — πνεῦμα glossam redolent, & sunt vt spuria, obelo configenda adeoque & a S. Ven. Griesb. omissa.

4) Πνεῦμα τῆς ζωῆς i. e. πνεῦμα ζωοποιεῖν ἡμᾶς, εἰς ζωὴν ἡμᾶς ἀγού. Ζωή est imago felicitatis cuiuscunque, sicut θάνατος quamlibet miseriam exprimit. Quae-

His iam commate tertio subiungitur ratio & caussa: Το γαρ αδυνατον τε νομος, εν ω ηοθενει δια της σαρκος, ο Θεος τον εαυτε υιον πεμφας εν ομοιωματι σαρκος αμαρτιας, και περι αμαρτιας κατεκρινε την αμαρτιαν εν τη σαρκι.

Perplexa satis atque implicita verborum iunctura & ipsa res, quae versu continetur, duplicem molestiam creavit, & mirum quam largam interpretationum legetem progenuit, a nobis hic post tot alios non denique effundendam 5).

De

Quaerenda est, huius imaginis origo in aetate Mosaica: Deut. VI. 40. VI. 2. XXII, 7. sicut accuratius enucleabitur ad Hebr. VI, 1. Caeterum pro: ελευθερην δυναται παντας ανθρωπους haud insolita figura ηλευθερωσε με Paullus loquitur; pro αμαρτια θανατος quod congruat πνευματι ζωης, per hendiadyn, αμαρτια και θανατος ponit, & quum saepius repetita praecedenti capite vox νομος animo adhuc obuersaretur, non inficeto verborum lusu addit νομος τε πνευματος, νομος της αμαρτιας pro simplicibus πνευμα, αμαρτια.

- 5) Complures auctores, unde, si lubet, ventustiorum explicationum varietatem per-

De singulis vocibus vix est quod moneatur, quum de vocabulis ἀσθ, ὁμοιωμα σαρκος &c. ex usu loquendi N. T. familiari satis constet, nisi forte observandum sit, τα: περι ἁμαρτίας posse accipi vel simpliciter pro: quod attinet ad peccatum vel pro: ὑπερ (propter) ἁμαρτίας (Luc. XIX, 37. Joh. V, 33.) quarum explicationum utraque varias deinceps nanciscetur significationes, ex loci ipsius natura & contextu definiendas, vel denique posse suppleri προσφοραν, ὁμοιωμα, quum voces περι ἁμαρτίας, nude positaе, saepenumero indigant piaculum (הקדמה, Sühnopfer). Vox καταργεῖν punire, destruere exponi in N. T. solet, quae & ipsa significatio in varios tanquam ramusculos diducetur.

Jam

spicere potes, laudat b. SEMLER in *commentatione breui* ad Rom. VIII, 3. quae in libello prostat, cui titulum fecit *Programmata academica selectiora*, Halae 1779. p. 297.

Jam triplici potissimum, quantum equidem scio, ratione vocum iuncturam (in illa enim rei cardo versatur) peruestigarunt nobilissimi interpretes. Alii enim quum antehac de vocibus *περι ἁμαρτίας* 6) priori an posteriori membro annectendis tantummodo ambigerent, ecce prorsus deseruit eos & sua signa sequutus est S. Ven. DOEDERLEIN 7), qui, ingeniose, ut a tanto viro expectari fas erat, & peracute hunc vocabulorum ordinem sequitur: Θεος] κατεργειν το αδινατον τς νομς, idque (addita ratione) εν ᾧ ηοθενει δια της σαρκος; iamque accipe modum, quo id fecerit Deus: του εαυτς υιου πεμφας ε. ὁ. σ. α. καὶ περι ἁμαρτίας;

6) Notandum tamen, has voces, quae maximas molestias faceflunt, abesse ex Cod. 34. Cyrillo & Chrysostomo, cuius rei momentum a Wetstenio & Bengelio omiffum aut parui habitum b. SEMLER in Commentatione supra laudata clarius ostendit.

7) In Institut. Theol. Christian. Parte II. p. 432. sqq. vbi, quae nos delibando tantum attulimus, copiosius persequitur Venerabilis auctor.

τίας; iam voces την ἁμαρτιαν εν τη σαρκι
 per appositionem explicandi causa additas
 censet hoc ferme sensu: & dum tali modo το
 αδυνατον τς νομς κατεκρινεν, κατεκρινεν
 την ἁμαρτιαν εν τη σαρκι.

Qui τα: περι ἁμαρτίας ad sequentia
 trahunt, hunc instituunt nexum verborum:
 Το αδυνατον του νομς, ε. ὡ. η. δ. τ. σ. Θεος
 sc. δυνατον εποιησε seu δυνατον ειναι ὡμο-
 λογησε, testatus est Deus, vere fieri id posse,
 quod per legem Mosaicam effici poterat nulla
 ratione, idque docuit περιψας τον ε. ὡ. εν ὁμ.
 σαρκ. ἁμαρτίας. Jam commate posito se-
 quitur: καὶ περι ἁμαρτ. κατεκρινε, vt adeo
 iungendum sit ὡμολογησε καὶ κατεκρινε.
 Idem per: το αδυνατον τς νομς adumbratam
 credunt δικαιωσιν, iustificationem, de qua
 certissime nos conuincere parum valuerit lex
 Mosaica δια της σαρκος i. e. δια την αοθε-
 νειαν, ἁμαρτιαν, quia omnes homines &
 sacerdotes adeo, quorum tamen esset, gra-
 tiam

tiam diuinam impetrare caeteris hominibus, & ipsi oppressi essent peccatis & imbecillitatibus affecti 8). Filium ergo suum misit Dei benignitas eadem, qua nos, humana natura indutum, quippe qua praeditus esse debuerit, quum homines ille, non sublimiores naturas saluandas suscepisset (Hebr. II, 16. 17.) Jam porro τα: περι ἁμαρτίας &c. accipiunt pro ὑπερ, redduntque; adeoque ad peccata nostra expianda puniuit peccata ἐν τῇ σαρκί in homine Christo, siue, vt nonnulli, verborum lusum aucupantes, reddunt: *condemnauit peccatum, quod antea nos condemnauerat.*

At qui τα: περι ἁμαρτίας annectunt prioribus, vetante particula καὶ ante περι ἁμ. eandem sequi constructionem, sic exponunt, vt proprie dicendum Apostolo fuisse autument: *Deus το ἀδυνατον τς νομς ειναι εαυτω δυνατον professus est, mittendo filium suum*

8) Saepius id in epist. ad Hebr. inculcatur V, 2. VII, 20-28. alibi.

suum (πεμψας — περι ἁμαρτ.), & puniendo (κατεργ.) pro quo tamen durius dictum illico sit: Θεος το αδυνατον επεμψε ης κατεργει (pro: mittendo & puniendo profectus est) seu, constructione participiali, πεμψας κατεργει. Magis ergo verborum iunctura, quam sensus ipsius discrimine a prioribus recedunt, nisi quod multa constituent certius & accuratius definiant. Nam hic demum τα: περι ἁμαρτίας ita exponere licebit, vt suppleatur προσφερα, θυσια 9), & reuocatis vocibus ad πεμψας, ita accipiat: *misit eum εν ὁμοιωμ. ἁμαρτίας*, & *misit eum περι ἁμαρτίας*, *tanquam sacrificium pro peccatis offerendum* (en iam paronomasiam, quales

- 9) Equidem non satis perspicio b. Koppii mentem, qui quum priorem illam constructionem praeferat, tamen vel sic post voces περι ἁμαρτίας supplendum censet θυσιαν, προσφεραν, quum tamen, me quidem existimante, hoc nexu vix significari possint quidquam nisi ὑπερ ἁμαρτίας (ad expianda peccata) vt & ipse Vir Venerab. monuit.

quales Paulus complures sectari solet). Jamque & το: κατεργειν explicatur distinctius: sicuti in quolibet sacrificio poena, quam luere debebat homo peccans, exigitur ab hostia, ita & illam, quam nos debebamus, poenam persoluit Christus. Nec dubitem, eiusmodi explicationem priori antehabere, quum satis frequens non in epistola ad Hebraeos solum, sed & in aliis N. T. partibus imago appareat, qua Christi mors tanquam sacrificium sistitur, quibus cunctis hanc interpretationem conspirantem inuenio amicissime.

His iam meam qualemcunque explicationem subiungere liceat. Equidem τα: περι ἀμαρτίας ad sequentia trahens, nihil difficultatis mouente particula καὶ si per etiam reddatur, eorum tamen constructionem sequor, qui ad priora eas voculas reuocant. Θεὸς πεμψας καὶ κατεργει &c. i. e. eo ipso κατεργει τὴν ἀμαρτίαν, quod eum misit non ἐν ὁμοιωματι ἀγγέλων, sed ἐ. ὁ.

B

σαρκος

σαρκος ἀμ.; & cuncta haec effecit Deus το
 αδυνατον τὸ νομὸς i. e. κατὰ τ. α. π. ν. pro:
 δια το τον νομον αδυνατον ειναι. (Nach Maas-
 gabe des Umstandes, daß es dem νομῷ un-
 moeglich war) cuius sensum sic mihi fingo:
 prout Deus intelligebat, luculentius iam de-
 siderari exemplum, vere eniti posse ad cel-
 sus culmen humanam virtutem, quam Mo-
 saica religio suppeditare potuit.

Et adhuc quidem potissimorum inter-
 pretum signa sequutus iam in diuersa ab eo,
 alium significatum voci κατακρινειν adtribu-
 ens, eundemque in N. T. peculiarem huic
 vocabulo & proprium, vt κατακρινειν expri-
 mat idem quod ελεγχειν Hebr. הוכיח, no-
 strum uebersuehren, beschaemen. Luculenta
 admodum exempla, quae hunc vocis signi-
 ficatum comprobare valeant, suppeditabunt
 illustres duo loci. Matthaeo quidem (XII, 41.)
 Ninivitae Jonae sermonibus auscultantes
 κατακρινειν dicuntur Iudaeos, qui Christi
 sermo.

sermōnes respuebant, quasi dixisset: tam claro suae fidei specimine exhibito declararunt, posse utique ad meliorem frugem redire etiam profligatissimos homines, conuincbantque adeo Iudaeos culpae suae, quod meliorem insignioremque prophetam nacti non tamen eius praeceptis obtemperassent. At Hebr. XI, 7. de Noacho narratur, quod *δια πίσεως κατέκρινε τον κοσμον*, nullo sensu alio, nisi hoc: tam insigni suo & conspicuo fidei exemplo commonstrauit, posse tamen fieri, quod in isto aeuo, de potentia numinis benignaque voluntate ambigente per raro aut potius nunquam facilitatum, ut nimirum omnem suam spem & fiduciam in Iouae promissis collocaret homo 10). Eandem ergo vim si & nostro in loco vocabulo *κατέκρινεν* assignamus, ut scriptum sit pro:

B 2

ηλεγγε

10) Bene ad h. l. adnotat GROTIUS: „condemnare aliquos dicitur etiam is, qui suo facto ostendit, quid alii facere debuerint, atque inde eos non idem facientes culpae conuincit.”

ηλεγξε, ita exponetur locus : Θεος κατεκρινε (i. e. ηλεγξε) την αμαρτιαν (i. e. της αμαρτωλης εν τη σαρκι (in homine Christo) περι αμαρτίας (de peccato, quas voces hac explicatione admissa tenacissime adhaerere τοις : κατεκρινε nemo non videt). Proinde comminatis sensum ita constituerim :

Θεος κατεκρινε την αμαρτιαν ; conuicit homines αμαρτωλης & quasi rubore perfudit, locupletissimo exemplo eis ostendendo :

Περι αμαρτίας II) ; haud quaquam esse eam legem fatalem & semel sancitam, vt vbique domi-

II) Nihil amplius, si voces solas spectes, sibi volunt illa : περι αμαρτίας, quam : quod attinet ad peccatum. At harum vocum sensus tam lubricus est & fluctuans, vt non nisi totius loci finem & nexum circumspiciendo, quid quoque loco sibi velint illa, eruamus. Sic ipse Iesus Joan. XVI, 8. quum dixisset παρακλητος ελεγξει τον κοσμον περι αμαρτίας, idque obscurius prolatum videret, statim v. g. addit, quamam mente haec dicta sint. Aliam autem profecto explicationem h. l. desiderant voces.

dominatum teneant ἀμαρτία & σαρξ, sed posse etiam infringi eius imperium & everti virtute & religione.

Εν σαρκί; Et cuncta haec hominibus declaravit non in angelo aut sublimiori aliqua natura, sed in *homine*, Christo puta, qui, quamquam Dei filius, & ipse tamen ἐν ὁμοιωματι σαρκος ἀμαρτίας mundum ingressus est. Quibus ita instituendis rem pergit Deus, νόμῳ adhuc ἀδυνατον; qui quidem licet perfectissimus suo tempore fuerit, & omnibus numeris absolutus, quid? ipsius adeo Jovae praesenti numine sancitus, mancus tamen cernebatur & infirmus, quando quidem eius cultores plenam & illibatam obedientiam ei adhibere δια τῆς σαρκος ἡθέρην 12). — In Christo ergo, etiamsi humana,

12) Patet iam hinc, in quo homines proprie ἡθέρην, in hoc νόμῳ ipsum αἰθενησαι a Paulo affirmari, idque haud iniucunda figura, quum & νόμος quodammodo dici

B 3

possit

humana perinde ac nos natura circumscripto vere apparuit, ad quodnam culmen declinatis omnibus peccatorum illecebris, eniti possit humana virtus : neque tale tantumque exemplum priscus *νομος* proferre valuit,

En

possit *νοθευμεναι*, quod non produxerit & educauerit tales homines, qui ipsi obtemperare valerent. — Caeterum, quas vbiq; Paullus sectatur paronomasias, eas & nostro in loco cupidius arripere conspicitur haud obscure. Hinc v. 2. pro *πνευμα*, *ἀμαρτία* ait *νομος πνευματός*, *ἀμαρτίας*, quia tum ex Cap. praeced. vox *νομος* obuersabatur menti, tum v. 3. erat repetenda. Hinc vocem *σαρξ* v. 3. ter repetit ad indigitandam naturae humanae imbecillitatem. Quae qui largiuntur, & dabunt mihi hoc omnes, scriptionis Paulinae gnari, largientur & illud, summa vtique cum probabilitate in hocce loco, tot paronomasiarum floribus luxuriante, vocabulum *ἀμαρτία* in : *περι ἀμαρτ. κατεχρ. τ. ἀμαρτίαν* duplici sensu vsurpari tum vocem *κατεχειν* significatu alio sumi, quam *κατακρημα* v. i. Neutiquam latuerunt haec discrimina, sed nec argumenta mihi eripere,

En sententiam, divina, quam profite-
mur, religione, eiusque interprete Apostolo
dignissimam, quaeque aptissime quadret ac
congruat consilio, quo omnem hunc locum
tractavit auctor. Quem quidem in omni dis-
putatione eo tendentem, ut per Christum
tantummodo gratiam divinam nobis parati
quidem, verum non nisi ea lege parari pro-
fiteatur, ut *μη κατὰ σαρκά*, sed *κατὰ
πνεῦμα* vivendum nobis sit, quid quaeso
fortius, quid efficacius argumentum in me-
dium attulisse putabimus, quam ipsum hoc,
quo religionem, quae vitam sanctam a no-
bis scelerisque puram postulet, eandem &
vires suppeditare euincit ad hanc sanctitatem
consequendam, tam illustri nobis perfectis-
simae & consumatissimae virtutis humanae,
de qua antea ambigebatur, exemplo ob ocu-
los ponendo.

Hunc in finem quum scriberet Aposto-
lus, non equidem video, quo pacto vel uti-

lius, vel ad rem suam accommodatius ver-
 sari in hoc loco potuerit, quam ipso hoc
 modo: „nihil nobis hominibus vere Chri-
 „stianis inest, quod plectatur; etenim libe-
 „rati sumus & exempti vinculis *νομῶν*, 'durio-
 „ribus, quam ferre potuisset humana imbe-
 „cillitas; liberati & a peccato, quod ea ipsa
 „de causa crebrius seduxit nos & transuer-
 „sos egit; liberati denique a trepido timore,
 „quo plura Deum & grauiora nos poscere
 „errabamus, quam quibus praestandis par
 „esset debilis hominum virtus: exstitit enim
 „aliquis, qui exemplo suo commonstraret, vere
 „adsurgere posse ad insignius illud virtutis
 „fastigium humanam naturam, & viam nobis
 „praeundo vestigia reliquit, quae legamus
 „sollertissime. En ergo, (pergit auctor v. 4.)
 „nos perficientes illa, quae & a suis cultori-
 „bus vetus *νομος* exigebat quidem, at impe-
 „trare parum valuit, perficientes tamen non
 „nisi ea lege, vt *μη κατα σαρκα* &c. 13).

Haec

Haec est sententia mea de loco tam obscuro tantisque laqueis impedito; nouane & inaudita ante, an vetustior & a priore iam aliquo occupata, 14) ignoro, & si de hac re

13) Addito quarto hoc versu generaliori conclusionem omnem locum consignat, cuiusmodi sententias saepius suorum animis inculcare amat Apostolus: quippe qui, quanto veterem νομον post se interuallo relinquat noua doctrina demonstraturus, eam saepenumero viam ineat, ut fusiorem disputationem praemissam eiusmodi ferme efflato concludat: „Videtis ergo, in nobis impleri ea, quae maioribus nostris promissa sunt” vel: „nos praestamus ea & perficimus, quae a maioribus nostris perfecti nequibant”. Cf. Hebr. XI, 40. vbi τα: ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι (sc. maiores nostri) idem fere valent, quod hic τα: ἵνα τὸ δικαίωμα τῆ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν.

14) Magnam certe inter hanc qualemcunque expositionem & ea quae protulerunt b. ERNESTI (Opusc. Theol. p. 291. & S. V. TUTTMANN (dissertatio de opere Christi saluati p. 13.) deprehendi similitudinem. Si sensum quaeras, eorum vestigiis insistit interpretatio mea, si vocis κατεργεῖν significationem, in alia discedo.

re admonendus sum, feram libenter, aperte professus, me, quamvis non desultoriam plane operam huic loco attulerim, obstrepentibus tamen pluribus laboribus, non euoluisse omnes praecipuos interpretes. Sintne autem probanda ea quae scripsi, attentione cura digna, iudicent, qui clarius me & acutius cernunt, quorum equidem nullius nec laudem nec vituperationem detrectabo: bona conscientia tutus, me, quidquid observationum vel antehac protuli, vel deinceps proferam nulla alia impellente causa scribere, nisi ut ingenue declarata quae sentio, eruditiorum examini ea qua par est modestia submittam, si forte locus, ad quem iam antea patebant plures aditus, alia adhuc via accedi queat faciliore & opportuniore. At qui nuperrime falsioribus in me dictis personando, coniecturis meis quibuscunque, at cum verecundia prolatis odium & invidiam contrahere allaboravit, vir
erudi-

eruditus & omni a me honore colendus, aequus mihi tamen erit, neque vel incitiae vel ignaviae vertet, si in palaestram cum eo descendere recusans, neque illis, quae ad infringendam sententiam meam, perpauca inferuit, argumentis, quibus multa reponenda habeam, quidquam reposerō.

Longiori Vos, Commilitones Honoratissimi Doctissimique alloquio salutasse, venia sit: iam, quae Vobiscum per hibernum, quod instat, semestris communicare animus est, accipite.

Publice quidem hora I. diebus Lunae, Mercurii & Veneris in Collegio Repetent. Theol. *Dogmatices partem exegeticam* (vulgo *dicta probantia audit*) explicabo.

Priuatim hora antemeridiana X-XI, quater per hebdomadem *elementa linguae hebraicae* ad meam methodum tradam.

Hora

Hora III-IV pomeridiana *Epistolas catholicas, Apocalypsin & Danielis vaticinia* interpretabor quinque per hebdomadem horis.

Mathesin puram, duce Perill. KAESTNERO, quinque per hebdomadem docebo hora IV aut alia Auditoribus Honoratissimis commodiori.

Alia hora a Commilitonibus Praenobilissimis feligenda *exercitationes examinatio disputatorias* super omni Dogmatice moderabor.

Priuatissimam meam operam in Latinis, Graecis & Anglicis volentibus lubentissime spondeo.

Quas scholas ut condecorare frequenti praesentia Vestra meque eo, quo consuevis, favore complecti pergatis, Commilitones, humanissime rogo.

XXI 143